

Världens viktigaste bygge

Byggnads program för en klimatneutral
och hållbar byggbransch

Innehåll

Fler jobb genom grön omställning	4
Byggnads program i korthet	5
Samhällsbyggande - en svensk paradgren	6
Sverige behöver åtgärda eftersatt underhåll, men också öka nybyggnationen	6
Världens största byggprojekt	6
Översikt av byggandets klimatpåverkan	7
Cement och stål kan bli klimatneutrala med ny teknik	7
Transporter och maskiner ska gå på el eller biodrivmedel	8
Återbruk ger bäst - och snabbast - effekt	8
Tre steg på vägen mot nollutsläpp	8
Byggnads kravlista på det klimatsmarta samhällsbyggnadsprojektet	9
Hållbart samhällsbyggande är Byggnads hemmaplan	9
Fem områden för en mer offensiv klimatpolitik	10
Befintliga byggnationer behöver energieffektiviseras och klimatanpassas	10
Vems ansvar? Den blinda fläcken i klimatforskningen och i politiken	10
En ny svensk omställningspolitik grundad i FN:s 17 hållbarhetsmål	12
Bilaga 1: Det klimatpolitiska sammanhanget för Byggnads program	13
FN:s globala mål för hållbar utveckling och Agenda 2030	13
FN:s klimatpanel	13
EU	13
Klimatpolitiska rådet	14
Fossilfritt Sveriges sektorsfärdplaner	14
Initiativ kopplade till Världsfacket och en ”rättvis omställning”	14
Bilaga 2: Så kan en ny byggpolitik bidra till Agenda 2030	16

Byggnads 2022

Världen viktigaste bygge
är författad av Kristian Skånberg,
senior advisor Stockholm Environment Institute.

Fler jobb genom grön omställning

Det har funnits en uppfattning om att man behöver välja mellan å ena sidan tillväxt och jobb, å andra sidan att värna om miljön och klimatet. I dag vet vi att de här två delarna inte står emot varandra utan snarare går hand i hand.

För Byggnads och Byggnads medlemmar är det självklart att vara engagerade i arbetet mot klimatförändringarna. Vi står beredda att göra jobbet och vi ser stora möjligheter för nya jobb genom klimatomställningen. Om byggbranschen satsar på fossilfritt kan det på en och samma gång bidra till att nå klimatmålen samtidigt som det skapas många nya jobb i hela Sverige. Och det är bråttom.

Det som behövs är strukturella förändringar i byggbranschen och kraftfulla offentliga investeringar som driver utvecklingen åt rätt håll. Vid offentliga upphandlingar och byggstöd av olika slag bör man ställa krav på fossilfria och klimatsmarta lösningar. Allt för att styra in näringslivet och hela samhället på rätt väg.

Byggnads klimatengagemang bygger på insikten att klimatomställningen inte bara är nödvändig, den ger också möjlighet att bygga en mer rättvis ekonomi. Det handlar helt enkelt om en rättvis klimatomställning där ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet går hand i hand. Ordning och reda på arbetsmarknaden är nämligen också en förutsättning för en grön omställning.

Vi vill också se en modern arbetsmarknadspolitik som ger löntagarna möjlighet att ställa om genom vidareutbildning, kompetensutveckling, omskolning och studiestöd för att ta nya jobb i en ny tid.

Tillsammans kan vi då bygga en klimatneutral, rättvis och hållbar ekonomi!

Johan Lindholm
Förbundsordförande Byggnads

Byggnads klimatpolitiska program tar sitt avstamp i att samhällets klimat- och hållbarhetsomställning i sig är ett gigantiskt byggprojekt. Vägen mot en klimatneutral byggbransch behöver innehålla följande:

- ▶ Framtidens byggande ska vara mer cirkulärt och använda klimatsmarta material
- ▶ Befintliga fastighetsbestånd och nybyggen ska klimatanpassas och göras energieffektivare
- ▶ Beställare behöver ställa tuffare klimat- och hållbarhetskrav i upphandlingar
- ▶ Allt ovan kräver både mer finansiering plus ordning och reda på arbetsmarknaden

Byggnads program i korthet

Eftersom samhällets kommande klimat- och hållbarhetsomställning i praktiken innebär ett gigantiskt byggprojekt vill Byggnads genom sitt klimat- och hållbarhetsarbete betona vikten av fem saker:

- ▶ **Fler klimatsmarta material och mer återbruk.** Klimat- och hållbarhetsåtgärder inom byggmaterialsbranschen behövs för utsläppsfri cement och mer byggande i trä som binder kol i husstommarna. Byggandet behöver också bli mer cirkulärt med mer fokus på ombyggnation av befintliga bestånd, ett minskat svinn och mer materialåterbruk.
- ▶ **Högre klimat- och hållbarhetskrav i upphandlingar.** Samhällsomställningen består i mångt och mycket av stora upphandlade byggprojekt, där det offentliga ofta är beställare.
- ▶ **Uppgradera det befintliga fastighetsbeståndet för en bättre inomhusmiljö och bättre energieffektivitet.** Samhället måste också ta höjd för behov av klimatanpassning, exempelvis höjning av havsnivån och risker för skyfall.
- ▶ **Öka hållbarhetsstyrningen av de skattekonor** som direkt eller indirekt går till byggande- och bostadspolitiken. Det behövs också en samhällelig investeringsbank för att säkra finansieringen av samhällsnyttiga, klimatbra och hållbarhetskapande byggprojekt.
- ▶ **Säkerställ ordning och reda i byggbranschen** och kringliggande branscher som behövs för att kunna driva hållbara byggprojekt ur ett livscykel-perspektiv, inte minst transportsektorn. Omställningen måste vara rättvis för alla som arbetar i branschen och det hållbara och klimatsmarta måste vara företagsekonomiskt lönsamt. För att klimat- och hållbarhetsarbetet verkligen ska fungera behövs ansvarsregler för klimat och hållbarhet av samma typ som huvudentreprenörsansvaret. Det gäller såväl:
  - **ekonomiskt** – att stoppa fusk och kriminalitet för att garantera konkurrens på lika villkor,
  - **socialt** – säkerställa en trygg och säker arbetsmiljö samt att kollektivavtalen följs,
  - **miljömässigt** – att alla har kunskap om, och följer, nödvändiga miljö- och klimatanpassningsregler.

Byggnads, och de fackliga konfederationer där Byggnads är aktiva, vill dessutom agera tillsammans med andra för att få mer kraft i samhällets klimat- och hållbarhetsomställning. Tillsammans med framför allt andra fackförbund, men också tillsammans med arbetsgivar sidan, vill vi få politiken att i konkret handling driva dessa frågor mycket hårdare. Med fördel genom det partssamarbete som historiskt varit mycket framgångsrikt för att ställa om Sverige för att möta samtidens utmaningar.

Samhällsbyggande - en svensk paradgren

Det finns ett svenskt uttryck som lyder ”de som byggde landet”. Många hyser en tacksamhet till dem, inte minst för att det Sverige som ”de” byggde på många sätt är ett bra land att leva i. Det märks inte minst i alla välfärdsindex som jämför länder, där Sverige nästan alltid återfinns uppe i toppen. Det tål att påpekas att Sverige för bara drygt 100 år sedan var ett av Europas fattigaste länder.

När Sveriges byggdes under 1900-talet blev mycket rätt sett utifrån den tidens behov med funktionaliteten i centrum. Bostäder byggdes med genomtänkta moderna kök, badrum, men också mycket ljusinsläpp, centralvärme och god ventilation. Det byggdes elnät, vatten- och avloppsledningar, järnvägsräls, och vägnät. Det byggdes också industrier, kontor, vårdcentraler, äldreboenden, bibliotek och idrottshallar. Samhällsbygget lade också grunden för ett för den tiden modernt välfärdsland. Samhällsplaneringen har med tiden också alltmer fått tillgänglighet i fokus där man vill skapa en stadsmiljö där både barn och ”de äldre som byggde landet” kan känna sig trygga.

Sverige behöver åtgärda eftersatt underhåll, men också öka nybyggnationen

Allt det som tidigare byggts behöver dels vid behov byggas ut när samhällen växer, dels underhållas och graderas upp för att inte förfalla eller tappa funktionalitet över tid. Tyvärr är många av dessa underhålls- och uppgraderingsinvesteringar eftersatta, vilket märks vid exempelvis stormar som leder till strömavbrott eller skyfallsregn som leder till översvämningar. Nybostadsbyggandet har heller inte räckt till, vilket märks i hyresköer, studentbostadsköer, trångboddhet och hemlöshet.

Dessutom tillkommer nya krav på samhällsinfrastrukturen: uppkopplingsmöjligheter till internet, system för att kunna säkerställa en mer cirkulär återbrukande materialförsörjning. Kollektivtrafik måste byggas ut, vilket samtidigt kan öppna för en tryggare mer tillgänglig stadsplaneringen som utgår från människans snarare än bilens behov.

Samhällets klimat-, miljö- och hållbarhetsmål ställer också nya krav på det som byggs, och vad som ska byggas. När framtiden ska bli fossilfri och såväl ekonomiskt, socialt som ekologiskt hållbar kommer det inte bara krävas en massa investeringar. Det måste också göras inom ramen för en hållbar samhällsplanering. Det är exempelvis väldigt kortsiktigt att bygga på mark som vi på lång sikt vet kommer att översvämmas vid de havsnivåhöjningar som klimatförändringarna kommer att leda till. Det redan byggda som ligger i riskzonen för att översvämmas, och samhället kommer överens om att skydda, kommer å andra sidan att behöva vallas in. Det kommer att bli ett gigantiskt byggprojekt på många håll där kusten är låglänt.

Världens största byggprojekt

Klimatfrågan är sannerligen en ödesfråga. Världsfacketets slogan från Parisklimatmötet 2015 att ”på en död planet finns inga jobb” var ett sätt att uttrycka allvaret på. De senaste årens allt mer frekventa extremväder samt de senaste sammanställningarna av klimatforskningen har också övertygat allt fler att våra samhällen måste ställa om. Det bästa sättet att ta klimat- och hållbarhetsfrågorna på allvar är att storsatsa på samhällets klimat- och hållbarhetsomställning. En sådan satsning kommer att bli Sveriges (och världens) största ombyggnads och nybyggnadsprojekt genom tiderna. För varje miljard som satsas extra på hållbarhetsskapande samhällsbyggnadsinvesteringar skapas knappt tusen jobb längs hela värdekedjan. Summeras omställningsbehoven är det fråga om extra investeringar på snarare

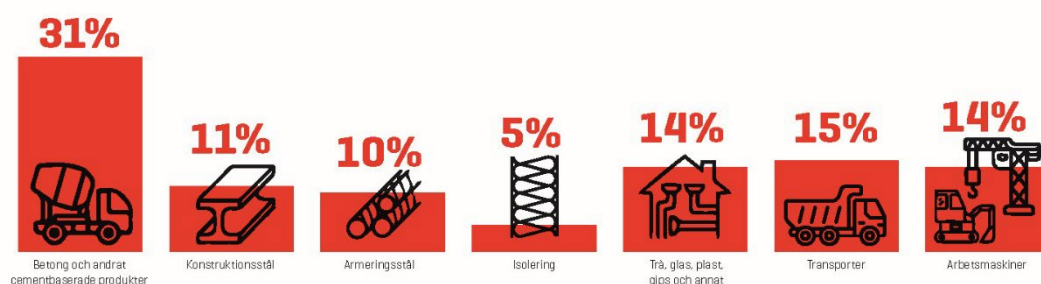
hundratals än tiotals miljarder den kommande mandatperioden. Sverige kommer alltså att behöva anställa, skola upp och skola om tusentals och åter tusentals till att bli samhällsomställningsbyggare. Byggnads är odelat positiva till sådana satsningar, men vill också påminna om att det krävs ordning och reda och en rättvis omställning för att det ska fungera.

Just Transition – en rättvis klimatomställning

Alla arbetstagare och arbetsplatser påverkas av klimatförändringarna. Den nödvändiga omställningen handlar inte bara om att ställa om förorenande industrier utan också om nya jobb som solcellsmontörer, nyindustrialisering som nu sker kring grönt stål och ny kompetens gällande storskaligt trähusbyggande, nya investeringar i ett hållbart energi- och transportsystem, och en möjlighet till en mer jämlik och hållbar ekonomi där ingen lämnas utanför. När industrier och arbetsmarknaden ställer om och blir klimat- och miljömässigt hållbara behövs en mängd åtgärder för att säkra arbetstagares rättigheter. De utformas bäst av arbetsmarknadens parter, men även politiken behöver justera regler och system. Viktiga åtgärdsområden är bland annat socialförsäkringar, arbetsmiljöregler, arbetsmarknadspolitik och kompetensutveckling.

Översikt av byggandets klimatpåverkan

Nedan presenteras och förklaras kort vari byggandets största klimatpåverkan uppstår. Siffrorna är hämtade från den hittills största svenskbaserade forskningsatsningen kring dessa frågor: MISTRA Carbon Exit (*Slutrapport: "Technical roadmap buildings and transport infrastructure 2020" av Ida Karlsson et al.*).

Tillsammans ger svenskt byggande ifrån sig knappt tio miljoner ton, vilket utgör ungefär 20 procent av de totala svenska, inhemska klimatutsläppen på runt 50 miljoner ton per år.

År 2045 ska de svenska utsläppen dock vara nere på tio miljoner ton per år enligt den svenska klimatlagen. Varje år ska då Sverige även neutralisera eller binda in minst lika mycket koldioxid. Till exempel i ökad kolinlagring i skogs- och jordbruksmark.

Cement och stål kan bli klimatneutrala med ny teknik

I diagrammet är de största delarna kopplat till cement (31 procent) och stål (21 procent). Dessa kommer på kort sikt inte att minska så mycket, men på längre sikt kan de troligtvis nollas med ny teknik. Även genom att betongrecepten ändras och exempelvis slagger blandas in och ersätter delar av cementen. Slagger kan dessutom i vissa användningar öka betongens prestanda. De utsläpp som kommer från kalcineringsprocessen i cementtillverkningen kan däremot inte undvikas. Men den koldioxid som avges kan skiljas av och samlas in, så kallad "carbon capture and storage". Det pågår projekt kring allt detta. Det viktiga är att de stora

beställarna, inte minst offentliga upphandlare som Trafikverket, kräver att sådan cement används i alla projekt trots att det kostar mer.

Det pågår fler svenska projekt kring järnpellets och ståltillverkning för att minska utsläppen radikalt: HYBRIT, H2GreenSteel och därutöver pågår projekt hos LKAB kring järnmalmsråvarans utsläpp. Sverige gör dock själva mest specialstål som går på export. Allt byggförstärkningsstål kommer därför knappast att vara gjort med den nya fossilfria vätgasbaserade masugnsmetoden förrän också andra aktörer på stålvärldsmarknaden ställer om. Men det kan ta flera decennier. Intresset är dock stort för den nya vätgasbaserade metoden som dessutom lär bli lönsam när EU:s utsläppshandeln skruvas åt efterhand.

Transporter och maskiner ska gå på el eller biodrivmedel

Andra stora staplar i diagrammet rör transporter kopplat till byggande (15 procent) och arbetsmaskiner som används i byggprocessen (14 procent). Dessa utsläpp kan redan kommande år reduceras via användning av biodrivmedel och sedan också vätgas/bränsleceller och inte minst elektrifiering. Kvar finns två staplar som rör andra sorters byggmaterial än cement och stål. För trä, glas, plast, gips och annat kan återbruk, design, materialval och annan materialeffektivisering, tillsammans med leverantörernas klimatarbete göra stor skillnad för att minska mängden utsläpp.

Även om det inte kommer att finnas fossilfri cement och fossilfritt stål att upphandla i byggprojekt på några år, går det redan nu att upphandla fossilfria transporttjänster och arbetsmaskiner. Ju fler krav som byggprojekt och dess upphandlare ställer på detta desto snabbare behöver transport- och arbetsmaskinsektorerna ställa om sin fordonspark för att kunna konkurrera. I byggprojekteringsfasen ingår också design- och materialval, och hur materialen sätts in och därmed också kan monteras bort. Att inte överbeställa material eller i onödan överdimensionera byggnader kan givetvis också minska ett byggprojekts och en byggnads material- och klimatavtryck.

Återbruk ger bäst – och snabbast – effekt

Det brukar sägas att ”negawatten”, alltså den energi man *inte* behöver tillföra för att man har energieffektiviserat, är den billigaste och miljövänligaste energikällan. På samma sätt är det med byggmaterial och byggnader. Den allra största positiva miljö- och klimateffekten i byggbranschen uppnås ofta genom att utnyttja befintliga lokaler mer effektivt, eftersom nybyggande drar med sig mer materialproduktion, transporter och moment med arbetsmaskiner som i sin tur leder till mer utsläpp. När man väl bestämt om det ska byggas *om* eller byggas *nytt*, har klimatmedvetna val kring material och hur byggandet görs, givetvis också betydelse.

Tre steg på vägen mot nollutsläpp

I ett byggprojekt går det att minska klimatpåverkan genom att titta på något, eller alla, av följande områden:

- 1) Inrikta klimatarbetet på aktiviteter som leder till den största delen av utsläppen (se diagrammen).
- 2) Titta i projektbudgeten - formulera klimatkrav gällande det du spenderar mest pengar på.
- 3) Börja med de ”värsta relativa klimatbovarna”, det vill säga de material och utgifter som leder till högst utsläpp per spenderad vikt/volymenhet eller krona, vilket är fossilbränslen, cement och stål, och fossilplaster.

Idag finns flera dataprogram för byggsektorn där det går att se hur olika material, och t.o.m. olika fabrikat av samma material, skiljer sig vad gäller växthusgasutsläpp. Den klimatmedvetne upphandlaren, arkitekten, byggherren och byggfirman kan med sådana verktyg göra klimatbra val.

När kravet på *klimatdeklarationer* vid nybyggnation inträder vid årsskiftet (2022) kommer alla aktörer i byggbranschen att tvingas börja mäta och redovisa sin klimatpåverkan. Det är ett viktigt steg på vägen att hitta effektiva metoder för att kunna minska utsläppen.

Byggnads kravlista på det klimatsmarta samhällsbyggnadsprojektet

Den här korta rapporten handlar inte om vad som ska byggas. Att det är hög tid ”att bygga om landet” skriver många andra utmärkta rapporter om, varav vi nämner några i bilaga 1. Sammanfattningsvis är slutsatsen av det som skrivs om hållbarhetsomställningen av samhället att det är ett stort samhällsligt byggprojekt. Det kommer att röra sig om både nybyggnation och ombyggnation. Och det kommer att bli viktigt att ta rätt beslut om **var** vi bygger, **hur** vi bygger och **med vad** vi bygger. Besluten kommer att innefatta en rad olika miljöaspekter utöver bara klimatpåverkan och klimatanpassning. Även de sociala hållbarhetsfrågorna, alltså vad som byggs, för vem det byggs samt hur arbetet går till på byggarbetsplatserna, ingår. Byggnads vill med denna rapport lyfta just frågorna som rör *hur* det ska byggas.

Byggnads klimat- och hållbarhetsarbete ska säkerställa att det som byggs ska byggas med klimatsmarta material och metoder, under schyssta villkor och med god arbetsmiljö. Alla hållbarhetsaspekter ska gälla under hela byggprocessens och byggnadens livscykel. Från ett hållbart skogsbruk bakom timmerstommar och snickerier till grönare cement där betong behövs. Givetvis ska alla transporter och arbetsmaskiner i alla led också bli fossilfria så fort som möjligt. För att åstadkomma detta i alla varu- och värdekedjor behöver Byggnads kroka arm med andra fack, exempelvis GS-facket, IF Metall och Transportarbetareförbundet.

En väl designad och uppförd energieffektiv byggnad ska sedan genom bra fastighetsskötsel och underhåll, uppgraderande renoveringar och ombyggnationer kunna användas under mycket längre tid än idag. Inom dessa områden behövs fackligt samarbete med exempelvis andra förbund i 6F och Kommunal. Byggnader kan med fördel designas och byggas (om) också för att kunna utnyttjas mycket smartare än idag då många byggnader står oanvända från och till under dygnet, veckan och året. När byggnaden till slut har tjänat ut ska så mycket material som möjligt återbrukas. Att inte behöva bygga nytt från grunden mer än när det verkligen behövs är oftast det mest klimatsmarta.

Hållbart samhällsbyggande är Byggnads hemmaplan

För Byggnads kommer satsningarna på klimat- och hållbarhetsarbetet att bygga vidare på för facken bekanta frågor, exempelvis behoven av renoveringssatsningar med energieffektivitet i fokus respektive en statlig grön investeringsbank. Andra frågor som minskar klimatpåverkan från byggande har Byggnads ”bara” drivit i något decennium, och med tanke på att klimatfrågan är global har det skett framför allt tillsammans med det globala, det europeiska, och det nordiska fackliga konfederationerna. Vid klimatförhandlingsmötet i

Paris 2015 lyckades världsfacket ITUC få med skrivningar om ”juste transition” – en rättvis klimat- och hållbarhetsomställning – i det då banbrytande framförhandlade slutdokumentet.

Fem områden för en mer offensiv klimatpolitik

Behovet av att bidra till att minska klimatutsläppen, och hur det ska kunna gå till, skrev Byggnads tillsammans med andra fackförbund om i LO-rapporten [Fem förslag för en investeringsledd klimatpolitik](#). LO kräver en mer offensiv politik på fem områden, i en blandning av stora offentligt finansierade investeringar, långtgående politiskt uppsatta ramverk som gör att marknaden i själv vågar investera, samt offentlig upphandling som ställer högre hållbarhetskrav:

- ▶ En mer cirkulär materialförsörjning inklusive satsningar på grön cement.
- ▶ Energieffektivisering och ett utbyggt, förnybart energisystem med fokus på sol, vind och vätgas.
- ▶ Ett fossilfritt transportsystem och utbyggd kollektivtrafik.
- ▶ Biobaserade industrikombinat för att få fram mer biodrivmedel och biokemiråvaror.
- ▶ Ökat trä(hus)byggande.

Befintliga byggnationer behöver energieffektiviseras och klimatanpassas

Byggnads vill också lyfta behovet av att klimatanpassa allt det som redan har byggts och som nu ska byggas. Först och främst ska det helt enkelt inte nybyggas alls i vissa utsatta lägen. Befintliga bestånd och alla nybyggen behöver klimatanpassas så att de klarar ett förändrat klimat i form av exempelvis värmeböljor, översvämningar och en allt högre havsnivå. Extremväderepisoder har dels blivit alltmer extrema, dels mindre ovanliga. Översvämningarna i Tyskland och Benelux-länderna sommaren 2021 dödade människor i hundratal, och de materiella skadorna och kostnaderna för återuppbyggnaden uppgår till 100-tals miljarder. En lärdom av händelsen är att inte återuppbygga de byggnader som förstördes på samma sätt, eller kanske ens på samma ställen.

Vems ansvar? Den blinda fläcken i klimatforskningen och i politiken

Byggnads bejakar alltså alla goda initiativ på klimatområdet, men vill samtidigt uppmärksamma både klimatforskningen och politiken på att det finns en blind fläck som handlar om vad som kommer att krävas av arbetsmarknaden när allt det lovvärda som planeras faktiskt ska genomföras i praktiken. Det handlar om hur (arbets)marknaden är uppbyggd och faktiskt fungerar där kostnads-minimerings-tänkandet lett till att många seriösa aktörer med höga klimatambitioner har svårt att konkurrera. Det existerar fusk i allt från avfallshantering som inte sker på rätt sätt, utnyttjande av arbetskraft, till fordons- och körjournalsskrivningar som inte följs. Utan välfungerande marknader som säkerställer att allt går rätt till kommer tyvärr en hel del av effekterna av alla goda klimatinitiativ att gå förlorade.

I teorin kan givetvis en byggnad designas och sedan upphandlas enligt den senaste forskningens och alla klimatfärdplaners alla rön och uppmaningar gällande materialval, materialeffektivitet och minimering av svinn, användande av fossilfria transporter och arbetsmaskiner osv.

I praktiken är dock arbetsmarknadens funktionssätt, inte minst i byggbranschen och transportbranschen, sådant att underleverantörer används, ofta i flera led. I själva utförandet är sedan av olika skäl tyvärr inte alltid klimat- eller ens regelmedvetenheten främsta prioritet. Kraven på hur allt ska ske klimatsmart blir då i värsta fall en sorts visklek där det är vad den sista underentreprenören i kedjan fått höra respektive förstått med tanke på eventuell språkförbistring och kunskap om klimatsmart byggande som bestämmer hur att allt det på papperet klimatsmarta utfaller i verkligheten. Inte minst avgör vilka incitament alla inblandade har ersättningsmässigt för att lösa de problem som uppstår i dagens ofta tidspressade och komplexa byggprojekt på det ena eller andra sättet.

För att det ska vara lätt att göra rätt, och besvärligt och kostsamt att göra fel, kommer det att krävas att huvudentreprenörsansvaret kompletteras med liknande avtal och ansvar också på klimat- och hållbarhetsområdet. Detta för att säkerställa att saker och ting både verkligen görs, och görs på rätt sätt, och att ansvaret för att alla regler följs vilar högst upp. I transportbranschen kommer det exempelvis att krävas transpondrar och mer kontroller för att komma till rätta både med såväl cabotagetrafik, brott mot körregler, som undermåliga fordon.

Klimatpolitiskt motiverade reformer som kan byggas upp på samma sätt som exempelvis huvudentreprenörsavtal kan då hjälpa till att få bort gamla olycksdrabbade och utsläppsintensiva lastbilar från vägarna, och fyller således också flera funktioner samtidigt, inte minst arbetsmiljömässigt. Sund konkurrens värnas medan fusk och olaglig verksamhet försvåras. Om seriösa aktörer som vill investera i både klimatsmart kunnande och klimatsmart teknik som elektrifierade arbetsfordon inte kan konkurrera för att andra aktörer inte följer reglerna kommer klimatomställningstakten i samhället att försenas. Det krävs fler politiska ramverk för att trygga ordning och reda så att marknadslogiken kan hjälpa istället för att stjälpa när det hållbara och klimatsmarta också ska bli företagsekonomiskt lönsamt och det självklara alternativet.

Det kommer också att krävas mer av klimat- och hållbarhetsrelaterade utbildningssatsningar för att alla inblandade framöver verkligen ska kunna bygga hållbart och klimatsmart, med allt vad det innebär gällande vilka material, transporter, arbetsmaskiner som ska beställas och användas. Detta arbete måste ske parallellt med att vi i hållbarhets- och klimatomställningen bygger om Sverige, det vill säga på arbetsplatserna och med hjälp av parterna. Det behövs helt enkelt en ny kultur, och ett nytt arbetsklimat på byggarbetsplatserna, men också på vägarna där byggmaterial förflyttas.

En ny svensk omställningspolitik grundad i FN:s 17 hållbarhetsmål

Byggandet utgör en stor del av de svenska samhällliga investeringarna. Boendet står i sin tur för den enskilt största posten i de flesta hushållsbudgetar. Detta gör att boende- och byggandefrågor sammantaget handlar om mycket stora pengar, men också mycket stora flöden av naturresurser. Fördelarna med att bygg- och bofrågor är stora är att det finns mycket pengar och resurser som skulle kunna användas annorlunda. Alla de offentliga pengar som rör byggande och boende borde mycket tydligare än idag användas för att styra samhällsutvecklingen i en mer hållbar riktning. Samhällsstöd ges ju för att nå samhällsmål, och nu är samhällets uttalade mål att nå en hållbar utveckling och FN:s alla 17 hållbarhetsmål i Agenda 2030.

Det betyder exempelvis att ROT-avdraget borde utvecklas till KROT, GROT och HÅLLFAST-ROT:

- ▶ **KROT:** Skatteavdrag för att minska byggandets och boendets klimatpåverkan och genom klimatanpassningar minska byggnaders klimatsårbarhet (Klimat-ROT),
- ▶ **GROT:** Skatteavdrag på uthyrning efter ombyggnad, eller till befintliga byggnader för fler boende i dem, exempelvis i en hyresdel (Gemensamt-boende-ROT), och
- ▶ **HÅLLFAST-ROT:** Skatteavdrag för att på andra sätt hållbarhetsanpassa byggnader så att samhället lättare når hållbarhetsmålen, exempelvis energieffektiviseringar.

Boende och byggande berör vår vardagsmiljö där vi ska leva våra liv. Vi är nog alla vara överens om att vår vardagsmiljö skulle gynnas av att alla FN:s hållbarhetsmål uppnås. Vi vill ju alla ha hälsosamma och trygga bostadsområden med goda fossilfria kommunikationer och nära till en levande natur där miljömålen nås. I bilaga 2 går det att läsa mer om hur Byggnads förslag på en mer klimat- och hållbarhetsinriktad byggande och boendepolitik skulle kunna påverka vart och ett av FN:s 17 hållbarhetsmål.

Byggnads skulle därför redan den kommande mandatperioden vilja se en ny, klimatsmart, svensk byggpolitik som kan bidra till ökad hållbarhet och samhällsnytta. För att lyckas med detta behövs mer ordning och reda i byggbranschen för att återupprätta en sund konkurrens mellan byggföretag och en rättvis omställning för alla byggnadsarbetare.

Bilaga 1:

Det klimatpolitiska sammanhanget för Byggnads program

Byggnads är positiva till en rad klimatinitiativ som presenteras av olika internationella och svenska organisationer och aktörer. Det finns även åtaganden som Sverige har gjort i och med exempelvis FN:s Agenda 2030.

FN:s globala mål för hållbar utveckling och Agenda 2030

Fram till år 2030 ska världens FN-länder bidra till att ingen lever i extrem fattigdom, att världens ojämlikheter och orättvisor minskar samt att bekämpa klimatförändringarna. Den så kallade Agenda 2030 innehåller 17 mätbara mål för att skapa en hållbar utveckling. Länderna ska bidra i arbetet både genom sin inrikes- och utrikespolitik. Även organisationer och företag har ett ansvar.

Alla mål är relevanta för byggsektorn, vilket inte minst denna rapport visar. Mål 13 handlar ju om att bekämpa klimatförändringarna, men det målet genomsyrar dessutom alla agendans andra mål, eftersom klimatkrisen påverkar förutsättningarna för allt som människor, företag och organisationer gör. På rapportens sista sidor går vi igenom hur Byggnads, inte minst genom ett ambitiöst klimatprogram, kan bidra till alla de 17 målen.

FN:s klimatpanel

FN:s klimatpanel, IPCC, publicerar med några års mellanrum en återkommande rapport. Rapporten innehåller en kort sammanfattning för beslutsfattare och ett antal forskningsbaserade underrapporter om:

- ▶ det vetenskapliga läget gällande utsläpp av växthusgaser och halter i atmosfären,
- ▶ behovet av att minska växthusutsläppen, och hur det "bäst" kan gå till,
- ▶ behovet av att anpassa våra samhällen till de klimatförändringar som redan är här och som förväntas tillta i olika hög grad beroende på hur vi lyckas minska utsläppen.

För varje gång rapporten släpps skärps tonen från forskarsamhället. Även i sammanfattningen för beslutsfattare där texten förhandlas "politiskt" blir budskapen allt skarpare. Byggnads ställer sig positiva till IPCC:s rapport och vill påminna om att processen att ta fram varje rapport är gedigen, och därmed långsam. Den senaste forskningen hinner därför inte komma med. Verkligheten är alltså än allvarligare än vad som kommer fram i de annars utmärkta rapporterna.

EU

EU:s gröna giv är klubbad, men förslagen om att öka utsläppsambitionerna (fit for 55) har ännu inte slutförhandlats. Byggnads är mycket positiva till huvuddragen i förslagen, inte minst förslagen om att renovera bostäder och byggnader med energieffektivisering i fokus. En rad förslag, exempelvis på fordons- och transportområdet, samt gällande behovet av industriell innovation för minskade utsläpp (läs cement, stål, kemi), riktar sig direkt mot de stora staplarna för byggandets klimatutsläpp som presenterats i denna rapport. Förslagen om skogsbruket behöver både landa i ett hållbart skogsbruk och en säkrad tillgång för att täcka efterfrågan på byggnadsvirke. Restbiomassa kan med fördel användas till dels biodrivmedel för tunga (bygg)transporter och (bygg)arbetsmaskiner, dels biokemiska insatsvaror som kan bli exempelvis (bygg)inredningsdetaljer, och på så sätt minska byggandets klimatutsläpp.

Klimatpolitiska rådet

Klimatpolitiska rådet årliga publikationer där den svenska klimatpolitiken granskas kan bäst sammanfattas med att de svenska politiska klimatmålen är otillräckliga och ändå inte är nära att nås. Således behöver regeringens alla vackra ord om klimatpolitik fyllas (mycket) mer med praktisk handling och faktiska investeringar. Därtill behöver målen skärpas. Utsläppen behöver minska med 5 – 10 procent om året för att Sverige ska nå sina egna uttalade långsiktiga utsläppsmål. Varken världens utsläpp (som fortfarande ökar) eller Sverige utsläpp (som minskar, men sällan med mer än ett par procent om året) möter målen. Byggnads ställer sig speciellt positiva till rådets förslag om att mycket tydligare knyta krisåterhämtningspolitik, exempelvis efter finanskrisen 2008 och nu under Coronakrisen, till klimat- och hållbarhetsåtgärder. De investeringssatsningar som behövs för att ställa om Sverige borde innehålla minst en nolla mer än de satsningar som presenterats de senaste åren.

Byggnads vill dessutom påminna om att i en hållbarhetsomställning av Sverige inbegriper en rad underhålls- och nyinvesteringar vad gäller transport-, el-, och vatten- och avloppsnäten. Därtill behövs investeringar för att komma till rätta med problemen på bostadsmarknaden i form av modernisering, klimatanpassning och ett ökat bostadsbyggande för att råda bot på bostadsbristen.

De senaste decennierna har politiken öppnat spenderbyxorna för att lösa finanskriser och pandemikriser. Klimat- och hållbarhetskriserna är både större och allvarligare till sin karaktär. De går dessutom inte lika lätt att lösa. Kriserna kommer att kräva både större och mer långsiktiga insatser. Till skillnad från ovanstående kriser handlar det här omställningsarbetet inte om att hålla finansiella aktörer eller nedstängda branscher under armarna. Vi menar därför att de pengar som satsas på klimatomställning är investeringar i framtiden som ska gå till att bygga och trygga landets långsiktiga försörjningsförmåga, vilket stärker landets balansräkning. Klimat- och hållbarhetsomställningen är ett samhällsbyggnadsprojekt!

Fossilfritt Sveriges sektorsfärdplaner

Byggnads är också positiva till arbetet inom fossilfritt Sverige. Över 20 samhällssektorer, varav många kopplade till byggandet och byggnaders livscyklar, har med initiativet tagit fram färdplaner för att minska och på sikt helt få bort klimatutsläppen. Bygg- och anläggningsbranschen har en färdplan, alla de stora byggmaterialbranscherna har sina, men också åkerinäringen, uppvärmnings- och elsektorn, samt återvinningssektorn. Precis som en rad fackförbund (och även arbetsgivarförbund) samarbetar och samordnar sig i en rad olika frågor, behöver också dessa färdplaner samordnas. Den ena sektorns färdplan blir ju via varu- och värdekedjor viktiga inslag i andra sektors arbete med att minska sina produkters livscykelutsläpp. Detta samordningsarbete är redan i gång men skulle underlättas av att Byggnads tillsammans med andra fackförbund samverkar än mer med de två andra parterna i den svenska trepartsmodellen – arbetsgivarna och politiken. Historiskt har det svenska samhället lyckats ställa om just för att detta trepartssamarbete varit så framgångsrikt genom åren.

Initiativ kopplade till Världsfacket och en ”rättvis omställning”

Byggnads har, ibland via LO, genom åren samarbetat med tankesmedjan Global Utmaning och dess nätverk kring renoveringssatsningar kopplade till energieffektivisering, hållbarhetskapande bostadsbyggande, behovet av en statlig investeringsbank, och nu senast den så kallade Klimat-agendan och forskningsprojektet MISTRA FAIRTRANS. Det senare är inspirerat av världsfackets slogan om en ”juste (eller fair) transition” – det vill säga att klimat-

och hållbarhetsomställningen behöver rymma rättviseaspekter för att få stöd av nödvändiga aktörer. Facken tillhör de aktörer som är kopplade till Klimatagenda och FAIRTRANS där det bland annat ingår ett stort fortbildningsprogram riktat mot facken och dess medlemmar kring just klimat- och hållbarhetsutmaningarna och hur de kan lösas.

Bilaga 2: Så kan en ny byggpolitik bidra till Agenda 2030

Enligt Agenda 2030 ska samhället byggas till och byggas om så att vi gemensamt ska kunna nå FN:s 17 hållbarhetsmål. Det svåra är att man måste ha alla mål i åtanke när man utformar politiken, lösningarna, åtgärderna och byggprojekten för att nå de enskilda målen.

Mål 1: Ingen fattigdom: Investeringar, inte minst bygginvesteringar, är vad som långsiktigt bygger upp en ekonomi och skapar jobb. Jobbskapande med bra arbetsvillkor är den största garanten för att motverka fattigdom. Politiken måste tillsammans med fack och arbetsgivare säkra att alla aktörer kopplade till byggande lever upp till lag- och kollektivavtalsenliga förpliktelser.

Mål 2: Ingen hunger (och bättre odlingsmöjligheter): Samhällsplanering och byggprojekt behöver behålla och nyskapa så många olika ekosystemtjänstefunktioner som möjligt, vilket samtidigt kan öka våra samhällens motståndskraft mot klimatförändringar – till exempel översvämningar. Att minska resurs-svinnet och säkerställa mer cirkulära materialflöden minskar trycket på ekosystemen vi lever av.

Mål 3: Hälsa och välbefinnande: Att minska och hållbarhetsanpassa resursfotavtrycken från byggandet och boende sänker inte bara klimatutsläppen utan också de flesta andra luftutsläpp, där speciellt partiklar och kväveoxider påverkar hälsan negativt. En ökad ekosystemproduktionen på och runt husen i renoverade och nybyggda stadsdelar kan ge såväl hälso- som miljö- och klimat-förbättringar.

Satsningarna på energieffektiviseringar i bostadsbeståndet ger bättre inomhushälsa, och satsningarna på transportområdet bättre utomhushälsa.

Mål 4: God utbildning för alla: Praktik- och lärlingsplatser för elever i alla byggrelaterade utbildningsprogram behöver ordnas fram, och det behöver bli ett kunskapslyft både i byggrelaterade utbildningar och ute på arbetsplatserna gällande klimatsmart och hållbart byggande.

Mål 5: Jämställdhet: Byggnads har gått i bräschen för en ökad jämställdhet i den ännu alldeles för mansdominerade byggbranschen genom en rad initiativ. Mer av barn- och äldre- och jämställdhetsperspektiv i samhälls- och stadsplaneringen går dessutom ofta hand i hand med förbättringar för klimat, miljö, hälsa och jämlikhet.

Mål 6: Rent vatten och sanitet: Byggandet måste ta mycket mer hänsyn till den problembild gällande samhällets vattenförsörjning som klimatförändringarna för med sig gällande höjda havsnivåer, skyfallsrisker och perioder av hetta och torka. Även det redan byggda kan behöva klimatanpassas, vilket i sig kommer att leda till behov av till exempel skyddsvalls- och dagvattenhanteringsbyggande.

Vattenförsörjningen behöver värnas både av ett hållbart uttag och det hot som översvämningar ofta leder till vad gäller dricksvattnets kvalitet.

energisystemet.

Mål 7: Hållbar energi för alla: Energieffektiviserande renoveringar av befintligt bostads- och bebyggelsebestånd utgör en viktig del för att nå energimålet. Att integrera förnybara energi-satsningar i bebyggelsen genom solceller på tak och nyttjande av geotermisk energi gynnar också energimålet. Ju mer man energieffektiviserar både byggandet och våra bostäder desto lättare blir det att öka andelen förnybar energi i

minst för grupper som står lite längre från arbets-marknaden, kunna gynnas. Vi behöver öka utbudet av byggarbetskraft inför de decennier av samhällsomställningsbyggande vi står inför.

Mål 8: Anständiga arbetsvillkor och hållbar ekonomisk utveckling: Alla investeringssatsningar, inte minst byggande, är i sig jobbskapande. Hållbara och samhällsnyttiga satsningar leder också till en bättre ekonomisk utveckling. Görs investeringarna dessutom på de sätt som Byggnads föreslår i den här skriften skulle en rad delmål om resurseffektivitet, förbättrad arbetsmiljö och minskad arbetslöshet, inte

vad gäller exempelvis elektrifiering, digitalisering och delandets ekonomi.

Mål 9: Hållbar industri, innovationer och infrastruktur: Hållbar infrastruktur för transporter, energi, cirkulär materialförsörjning och välfärdsservice behöver samplaneras med nybostadsbyggandet och renoveringen av de befintliga bostadsbestånden. Förutom att de infrastruktursystem som byggs ska vara klimatsmartare ska de också samordnas med nya tekniklösningar och sociala beteende-innovationer

Mål 10: Minskad ojämlikhet: Ur ett jämlikhetsperspektiv är just bostads- och stadsplaneringsfrågor nyckelfrågor för att komma tillrätta med hemlöshet, trångboddhet, segregation och otrygghet. Dessa sociala hållbarhetsfrågor är lika viktiga för hållbara städer och samhällen som de ekologiska frågorna.

Mål 11: Hållbara städer och samhällen: Med träindustriellt byggande kan såväl påbyggnader, förtätningar och nybyggda områden bli till energieffektiva kolsänkor – en sorts förädlad skog i våra städer och samhällen. Med utbyggd utsläppsfri kollektivtrafik, cykelvägar och gångstråk i tätorter som planeras utifrån också alla de socialt inriktade hållbarhetsmålen får vi mänskligare samhällen.

Mål 12: Hållbar konsumtion och produktion: Samhälls- och stadsplaneringen avgör hur hållbara vi som individer kan vara. För att konsumenterna ska kunna konsumera hållbart behöver producenterna ha producerat hållbart, och för att det ska vara möjligt så måste den samhälleliga infrastrukturen gällande transporter, energi och materialförsörjning ha byggts med hållbarhet i fokus. En *sammanhållen samhällsplanerad hållbarhetsinriktad byggandepolitik krävs för att vi ska nå* delmålen om till exempel ett giftfritt mer cirkulärt resursutnyttjande och mycket lägre ekologiska fotavtryck.

Mål 13: Bekämpa klimatförändringen: Huvuddelen av förslagen i denna rapport handlar just om de tre delmålen att minska klimatutsläppen, att anpassa våra samhällen till klimatförändringarna och att bygga in de klimatpolitiska perspektiven i hela samhällsplaneringen och i allt beslutsfattande.

Mål 14: Hav och marina resurser: Våra samhällen är ofta belägna längs landets kuster och vattendrag. Därför påverkar det mesta vi bygger - hur vi bygger och var vi bygger - de kustnära havsekosystemets känsligaste delar. Inte minst måste de klimatanpassningsåtgärder vi vidtar för att skydda våra samhällen från allt högre havsnivåer göras i samklang med kustekosystemen de byggs i.

Mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald: Alla de ekosystemtjänster som välmående träd, odlings-lotter och våtmarker kan ge oss främjar och skyddar både de boende och allt som byggs. Det vi bygger behöver samsas med de ekosystem som renar luft och vatten, reglerar vattenflöden och hindrar erosion. Då gynnas dessutom rekreation, hälsa och välbefinnande. Att bevara och bygga in multifunktionella och varierade grönytor utgör en sorts hållbarhetsförsäkring för alla inblandade.

Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen: En inkluderade stadsplanering - vad som byggs och hur det placeras - främjar integration, möten och trygghet och kan på så sätt stärka människors tillit till varandra och det demokratiska samhället. Ordning och reda på arbetsmarknaden är en del i detta.

Mål 17: Genomförande och globalt partnerskap: Allt det som beskrivs i denna rapport är minst lika giltigt i andra länder som i Sverige. Sverige må stå inför stora omställningsutmaningar, men dessa är ofta ännu större ute i världen. Därför arbetar Byggnads med dessa frågor också internationellt, via de nordiska, europeiska och globala skogs, trä och byggkonfederationerna och hela världsfacket, samt tillsammans med Union to Union som är LO:s, TCO:s och Saco:s fackliga biståndsorganisation.